

TALETID

JAN KJÆRSTAD

AF NADJA PASS · ILLUSTRATION AF MAJBRIT LINNEBJERG

HVEM Jan Kjærstad
Uddannet teolog. Debuterede i 1980 som forfatter med novellesamlingen *Kloden dreier stille rundt*. Ud over det skønlitterære forfatterskab er han en aktiv essayist og samfundsdebattør.

HVAD Jan Kjærstad har udgivet romanerne *Homo Falsus*, *Rand*, *Speil*, *Forførelsen*, *Erobreren*, *Oppdageren* og *Tegn til kjærlighet* og essaysamlingen *Menneskets felt*. Wergeland-trilogien *Forførelsen*, *Erobreren* og *Oppdageren* har foreløbig solgt i samlet 200.000 eksemplarer alene i Danmark. Den er oversat fra norsk til bl. a. dansk, svensk, tysk, hollandsk, finsk og tyrkisk. *Oppdageren* blev belønnet med Nordisk Råds Litteraturpris i 2001.

HVORFOR Jan Kjærstads forfatterskab får læseren til at overveje sine livsanskuelser på et meget grundlæggende plan. Den berømte Wergeland-trilogi handler om den karismatiske TV-producer Jonas Wergeland. Med sin succesrige TV-serie "At tænke stort" vækker Jonas den norske befolkning fra dvalen ved at fortælle om kendte nordmænd der gjorde en forskel og forfulgte deres drømme. Bøgerne sammenvæver kriminalplottet om mordet på Jonas' kone, en lang række erotiske fortællinger, Norges historie, populærkulturens udvikling fra 50'erne og frem til i dag, politiske og livsfilosofiske essays og rejsebeskrivelser fra hele verden. Hvert bind i Wergeland-trilogien skildrer Jonas og hans oplevelser fra en ny vinkel. På den måde bliver det igen og igen slået fast at der ikke findes en, men mange fortællinger og ikke en, men mange livsanskuelser. Derfor varierer læsningerne kolossalt fra læser til læser. Men fælles for dem alle er at læserne på samme tid bliver inspireret, provokeret og udvidet.

HVOR Samtalen foregår ved langbordet i Jans kolossale køkken. På hylderne står rækkevis af kokebøger. I de indmurede nicher vidner kunsthåndværk fra hele verdenen om at Wergeland-trilogiens mange rejsekildringer næppe er pure opspind og Carl Barks-fortællinger. Lyset vælter ind over Oslos tagrygge og en god lænestol inviterer til spontan køkkenlæsning i en solstrib.

HVORDAN Jan har grundigt instrueret mig om at stå af Flytoget på Nationalteatrets Station og gå op mod den nordlige udgang. "Gå modsat af alle andre; de går mod den sydlige udgang." Stemningen er slået an. Altid gå sine egne veje. Da jeg ankommer, viser han rundt i herskabslejligheden bag slottet i Oslo. Lidt usikker på hvad jeg vil spørge om, for han mener ikke selv han har så meget at sige om "motivationsretorik". Det mener jeg nu ikke han skal være så nervøs for.

Den kvelden NRK TV viste det første programmet i Jonas Wergelands serie Å tenke stort, hadde Nora Næss i grunnen ikke tenkt å se på TV, hun trykte inn knappen nærmest av vanvare, uten å ha lest programoversikten, fordi hun sto i spisekroken og strøk duker og like gjerne kunne gløtte opp av og til, som en atspredelse i det kjedelige arbeidet. Og så kom plutselig dette forbløffende programmet. Først kikket hun opp litt oftere enn vanlig, kanskje også litt lenger, men deretter så hun mer og mer og strøk mindre og mindre, til hun, uten å ta blikket fra skjermen, dro strykejernet kontakt ut av støpselet og satte seg i sofaen og så på TV som om hun aldri hadde sett på TV før. Eller som hun betrodde en venninne, og det pussige er at Nanna Norheim og Nina Narum betrodde sine venninner nesten det samme: "For å være ærlig så fikk jeg en følelse av å bli elsket. Det er sant. Og da programmet nærmet seg slutten, kjente jeg hvordan jeg svulmet av nytelse."

Uddrag af Forfatteren

På veien herover gikk jeg rundt i en stor boghandel. Der stod dine bøger selvfølgelig under "norsk skønlitteratur". Så gikk jeg videre til reolene med faglitteratur – og hver gang jeg støtde på en ny kategori tenkte jeg "her kunne Wergeland-trilogien også have stået".

Hvor i boghandelen ville du selv placere dine bøger hvis de ikke skulle stå under skønlitteratur?

Hæhæ – ja, de kunne i hvert fall stå under reiselitteratur... det hadde vært morsomt om en av bøkene stod under brødbaking, eller de kunne ha stått under teologisk faglitteratur. Eller under litteraturvitenskap – det står ting om Ibsen og Hamsun og sånt som kunne være kvessende for dem som er opptatt av litteraturhistorie. De kunne også ha stått under samfunnsfag eller statskunnskap, norsk sosiologi, sosialantropologi... Men dette har jo vært mitt prosjekt hele veien. Å skrive urent og blande sjangre. Jeg kan godt blande kokebok og geografi og eventyrfortelling... de kunne sikkert ha stått under barnebøker også.

I dit forfatterskap snakker du ofte om de "kvantesprang" der oppstår mellom de viktigste elementene...

Det er ikke alltid det oppstår sprang, men det er jo en god gammel, utprøvd formel når det gjelder kreativitet at hvis man fører sammen elementer som ligger langt fra hverandre og som kanskje til og med er fulle av spenninger eller motsigelser, så vil det oppstå gnister. Ofte vil elementene også berike hverandre slik at summen blir mer enn enkeltdelene. Det er jo kunstens mål å overskride det allerede eksisterende. En av hovedmetaforene i min første roman

var å bygge en redningsflåte av vrakrestene fra tidligere forlis – en slags etisk eller oppbyggelig prosjekt. Hvis vi skal komme videre som mennesker, må vi samle sammen vrakrestene fra det som har gått i dass og bygge det sammen til en ny farkost. Så kunsten er en slags evig bygging av en argos eller en Noas ark – en farkost som kan ta oss over grensene, overskride.

Men dette er jo en livsanskuelse – nå snakker vi egentlig ikke om litteratur, men om filosofi og teologi. For jeg har alltid tenkt at den verdensanskuelsen du har, den bestemmer prosjektet ditt.

Det er det du kalder for den antropologiske litteratur?

Ja, jeg har en gang sagt at antropologi er narratologi. De teoriene man har vil bestemme måten man forteller på, hva slags litteratur man liker. Jeg liker ikke å lese romaner som er dystre og pessimistiske. Det er klart at jeg har stor respekt for de som er pessimister, som sier at mennesket er en jævel, et dyr som det ikke er mye håp for, at vi myrder og voldtar og baksnakker hverandre... Men selv om jeg gjenkjenner store sannheter i det, så har jeg en større kunstnerisk opplevelse når jeg leser, hører musikk, ser filmer, malerier eller dans som løfter meg opp og videre. Kunst som peker på aspekter ved livet som jeg ikke er klar over og som gjør at jeg kan utvikle meg, både som individ og som borger i et samfunn.

Jeg tror du selv formår at få mange av dine læsere til at tenke større, forsøke at gjøre det umulige, tenke mangfoldig, se nye sammenhænger gjennom din litteratur.

Men da jeg spurte om vi kunne ta en snak om motivation, holdninger og engagement var du meget usikker på om du ville have noget at si. Du oppfatter ikke dig selv som motiverende?

Nei, for jeg har aldri gått til litteraturen for noe motiv – med en gang man begynner å tenke sånn når det gjelder skjønnlitteratur blir det farlig, for da får man en litteratur som vil formulere et budskap eller en hensikt. Og jeg tror at det som kjennetegner all god fortelling er at verdien i fortellingen er språkløs. Ordløs. Det er det uutsigelige. Man oppfatter det intuitivt og kroppslig – for meg er det en legitim form for erkjennelse – men man kan ikke sette ord på det og forme det som et motiv. Litteraturens styrke for meg er nettopp det at den kan operere utenom alle krav om å oppnå en målsetning, følge et budsjett, ha et klart budskap eller fremme en god sak.

Man kan ikke gå til en roman med en forventning om å finne meningen med livet. Den finner man likevel, men alltid indirekte. Og det kan ta tid – plutselig kan en bok du leste for ti år siden dukke opp til overflaten igjen. Og redde livet ditt. Det er nesten som en bestefar som tar deg i hånden og leier dig bortover. Du oppfatter at det er viktig eller godt, uten å sette ord på det. Du bare merker en varme og føler at du blir ført et eller annet sted hen. Og du er trygg. Du lar deg føre.

Som forfatter er man ikke lovgiver eller profet. Fortellingen er på en måte bare halve arbeidet – resten blir gjort av leseren eller tilhøeren. Litteraturen åpner for utallige tolkninger, og derfor er det veldig vanskelig å få en kollektiv handling ut av en bok. Alle vil oppfatte den helt forskjellig. Det

Det moderne Norge, som Jonas Wergeland så det, led av et Kong Midas-syndrom. Alt vi rørte ved, ble til gull. Men vi hadde mistet evnen til å farge mennesker. Vi holdt munn og murte oss inne, velsignet myndighetenes bestrebelser på å reise en kinesisk mur ved grensene, bygd av, i egne øyne uangripelige juridiske finesser. For Jonas var det et bedrøvelig faktum: Det Adolf Hitler ikke klarte, hadde vi sørget for å gjøre selv. Vi hadde bygd et Festung Norwegen.

Uddrag af Oppdageren

mener jeg er en stor verdi. Romanen er et medie som overlater svært mye til mottakeren. Det er klart, som du sier, at noen kan oppleve dette som en motivasjon og plutselig få større selvtillit eller begynne å realisere seg selv. Det er jo alltid veldig hyggelig å høre. Men det er et valg som leseren selv har foretatt på grunnlag av sin imaginasjon.

Læsernes imagination... hvad forestiller du dig egentlig der foregår inde i læserens hovede?

»Lesning er enormt demokratisk, for hver enkelt leser har stemmerett og forfatteren har ingen endelig myndighet«

Læsers egen fantasi settes i sving, innbildningskraften settes i bevegelse. Litteratur er på en måte en fantasi som skaper en annen fantasi – derfor blir det også så ordløst og ullent.

Jeg la merke til det den første gangen jeg leste *Den fremmede* av Camus, som jo er en mørk og nokså pessimistisk bok. Merkelig nok fikk jeg en sterkt positiv opplevelse av boken. Det kan altså skje at forfatteren sier "Jeg vil vise at menneskelivet ikke er verd å leve" og så blir likevel leseren fylt av tro på at ingenting er viktigere enn livet – nesten et antagonistisk forhold mellom sender og mottaker.

Du modtager mange reaktioner og kommentarer fra læserne...

Ja – det jeg sier bygger egentlig på disse reaksjonene. Jeg kan merke at leserne oppfatter ting svært forskjellig, det én leser oppfatter som det dårligste i boken er det beste for en annen leser.

Alle er opptatt av ulike personer i bøkene og vil ha mer av den ene person og mindre av den andre. Men jeg synes dette er noe av det viktigste. Det ville jo egentlig være fryktelig hvis alle lesere tolket likt. Da ville litteraturen vært et slags diktatur. Lesning er enormt demokratisk, for hver enkelt

leser har stemmerett og forfatteren har ingen endelig myndighet. Jeg får masse e-post fra elever som spør hva jeg mente med den og den boken. Og da skriver jeg alltid tilbake at det ikke er slik at forfatteren har fasit på hvordan en bok skal tolkes. Du må stole på dine egne tolkninger. Det tror jeg de fleste oppfatter som en befrielse – at de faktisk kan få lov til å si og tenke hva de vil.

Apropos forskjellige læsninger... Der har været ret stor forskel på læsningerne i de skandinaviske lande...

Vel... egentlig ikke så mye som mange vil ha det til – det har kanskje vært noen aksenter som har vært litt ulike. De offentlige lesningene har vært ganske like, men på det private planet spriker det overalt.

Hvad skyldtes de nationale accenter der trods alt har været?

Jeg tror nok at Norge fremdeles er et mer puritansk land enn Danmark og Sverige. Det er flere som reagerer på at jeg ligger såpass tett opp til eventyreren og opererer med stiliserte mennesker og historier. Karakterene i mine bøker har på mange måter mer vidde end de har dybde, og de er mer bærere av fortellinger enn de er psykologiske skikkelser. Det har vi liten tradisjon for i Norge, mens man i Danmark har hatt forfattere som H.C. Andersen, Karen Blixen og Peter Høeg. Det samme er tilfellet med Sverige, som har ord på seg for å være mer intellektuelt, lesende... Jeg tror ikke dét stemmer – men jeg kan merke at publikum har mye mer senkede skuldre utenfor Norge. Men det finnes mange gode lesere og kritikere i Norge som er helt med på forsøket på å skildre mennesker på en annen måte.

Kan du uddybe – udvidde – hvad du mener med vidde i stedet for dybde?

Jeg betviler overhodet ikke at mennesker har en dybde. Det har vi, det har Freud vist oss. Men det har blitt en klisje, en selvfølgelighet som ingen reagerer på lenger – så jeg har egentlig bare vendt dybden opp og lagt den horisontalt. Akkurat som man tar et tre og river det opp med roten og legger det ned slik at røttene strekker seg ut i alle retninger. Det er derfor jeg brukte Sognefjorden som metafor i den siste boken om Jonas Wergeland. Sognefjorden med alle sine forgreninger er et tre lagt horisontalt. Tanken om at et menneske har vidde har støtt folk. Man er ikke lenger bekymret over at mennesket har dybde,

En dag, professor, kommer noen til å skrive en svært avhandling om hvilken innflytelse Carl Barks har hatt på et par generasjoner europeere. Carl Barks, ja – ikke Karl Marx. Ingen skal bli forbauset den dagen en person tiltrer, la oss si, toppstillingen i FN og på spørsmålet om hva som har påvirket ham eller henne mest, ikke gir et forventet svar om Thomas a Kempis' andaktsbok eller Leo Tolstojs verker, men ganske enkelt svarer: noen tegnede ender. Med andre ord: de makeløse historiene skapt av den amerikanske hønsfarmaren Carl Barks.

Uddrag af Erobreren

at vi har et svart uhyre i det innerste rommet i kjelleren. Det har man hørt mange ganger, så det skremmer ikke. Men det er skremmende å høre at man er like vid som Sognefjorden.

Når man prøver å lese sig ind på dine personlige vidder er det ganske få informasjoner man støder på igen og igen. "Født 1953 i Oslo. Cand theol fra universitet i

spenningsbøkene, Robinson Crusoe...

Jeg hadde aldri vært forfatter hvis jeg ikke hadde hatt kontakt med barnefantasiaen. Det er det viktigste i livet mitt.

Men det er jo de færreste der har læst de samme klassikere der er begyndt at skrive...

Min opplevelse var nok ekstraordinært sterk. Min glede i leken var kanskje veldig

Men hvis jeg derimot skriver noe om Irak-krigen, er det som samfunnsborger. Jeg har ingen kvalifikasjoner til å si noe fornuftig om Irak. Forfattere er ikke profeter. Men denne myten er veldig sterk, særlig i Norge. Vi har hatt en sterk tradisjon av politisk profilerte forfattere fra Bjørnstjerne Bjørnson og fram til syttitallet. Så man har en tendens i Norge til å tro at forfattere er kloke samfunnskritikere.

»God litteratur inspirerer og fyller deg med noe du ikke hadde.«

Oslo 1979. Debutterede som forfatter i 1980." Det samme igen og igen. Skulle den teologi-eksamen virkelig være den viktigste fortelling i Jan Kjærstads liv?

Nei, nei – det er klart at den viktigste hendelsen i livet mitt er barndommen. Barndommen er så fabelaktig fordi man er så sanserik og så innstilt på å ta imot gode fortellinger. Hele min barndom var full av fantastiske fortellinger – om mennesker, reiser i lokalmiljøet og lek. Dette lekende er en fruktbar barndomserfaring som jeg har forsøkt å bevare når jeg skriver. Det samme gjelder det første jeg leste, som ikke var bøker, men tegneserier. Hvis jeg skal spissformulere det, vil jeg si at Carl Barks har vært mye viktigere for meg enn teologi – alle reisehistoriene i Wergeland-trilogien er veldig inspirert av ham. Jeg har Carl Barks' samlede verker, 30 store bind som jeg av og til kikker på for å gjenoppleve noe veldig sanselig. Men de første guttebøkene jeg leste har også selvfølgelig virket sterkt på meg – indianer- og cowboybøkene,

spesiell. Jeg var også heldig som vokste opp et gunstig sted, passe stort og passe lite, passe langt fra Oslo sentrum. Like ved skogen, like ved et fjell. Like ved en elv, like ved en togstasjon, like ved en bondegård. Hele universet var der.

Du supplerer dit forfatterskap med en meget aktiv rolle som samfunnsdebattør. Er der stor forskel på dit råderum i de to forskjellige roller?

For meg er dette to vidt forskjellige roller, men det oppfattes som en provokasjon her i Norge. Her vil man at forfatteren skal være en spesiell karakter som har stor innsikt i politikk. Jeg vil si at dette ikke er tilfellet. Jeg mener at jeg leverer mitt viktigste politiske bidrag som romanforfatter. I bøkene mine forsøker jeg å kaste lys over former som bestemmer hvordan vi handler og å peke på skjulte forbindelser. Og selv om det kan foregå indirekte er det politisk høyst adekvat, fordi det handler om tenkemåter og grunnleggende fortellinger.

Jeg skrev en ganske prinsipiell artikkel i Aftenposten i forbindelse med Kosovo-konflikten i 1999, hvor jeg forsøkte å si hva en forfatter kan gjøre – og hvordan vi likevel kommer til kort hele tiden.

Og hvad mente du så at en forfatter kunne gjøre?

Ja, det husker jeg ikke... Jeg glemmer alltid med en gang hva jeg skriver... (*benter en indrammet avisartikkel fra et andet værelse – og læser op*)

IDEAL 1: Man skal være tidlig ute, gjerne først. Mange regner fortsatt med at forfatterne skal utgjøre en sosialistisk avantgarde. Dikteren skal peke på noe som flertallet i samfunnet ikke er klar over.

IDEAL 2: Man skal si det bedre, skarpere. Hvis en forfatter kaster seg inn i debatten, skal han vise at han behersker de retoriske virkemidlene.

IDEAL 3: Man skal lansere en original idé. Mer enn retorikk, en oppflammende oppvisning i indignasjon, burde forfatteren bringe sin idé til torgs. Si noe ingen andre sier, noe som åpner for ny erkjennelse.

IDEAL 4: Man skal bruke sin språklige innsikt. Det eneste en forfatter kan regne seg som ekspert på, er språk og fortelling. Dette kan anvendes også på samfunnsproblemer. I enhver krig bombes det ikke bare med raketter, men også med ord og metaforer.

IDEAL 5: Man skal peke på sammenhenger, en alternativ helhet. Samfunnet blir stadig mer innfløkt. I dag da selv ikke en fremragende forsker behersker mer enn toppen én prosent av den samlede viten på sitt felt, sier det seg selv at en dikter ikke kan stille seg opp mot en ekspert på hva som helst. Det kanskje mest utfordrende en forfatter kan gjøre nå for tiden, er å legge fram bud på forsøksvise nye sammenhenger.

Dengang opplevde jeg at forfatterne inntok forskjellige sider i forhold til konflikten – det var tydelig at det ikke var forfatteren som tok stilling, men det entusiastiske, ivrige enkeltmenneske.

Jeg er ikke mot at forfattere uttaler seg, og hver gang noen ringer, så sier jeg et eller annet. Men det irriterer meg når man tror at det jeg sier veier tyngre enn om man hadde spurt en politiker eller en lærer.

Som politiker eller lærer – og for så vidt også som prest – fremligger man sin argumentation og overbevisning mens modtageren ofte lytter ret passivt. Nu har

vi snakket om hvordan du som forfatter skriver med meget åbne ender... hvad er forskellen på overbevisningskraften mellem argumenterende indlæg og åbne, litterære ender?

Det er dette med at litteraturen beveger seg på et mer fundamentalt plan. Det var en viktig opplevelse for meg når jeg leste skjønnlitterære bøker og opplevde at jeg fikk ennå mer innsikt av dem enn gjennom fagbøkene. De var mye mer fruktbare for meg – også i forhold til religiøse spørsmål – enn den teologiske faglitteraturen. Så da tok jeg et valg, valgte å forfølge det som jeg opplevde var mer fruktbart når det gjaldt å snakke om liv og mennesker og samfunn.

Hvad formåede litteraturen at gøre som den teologiske faglitteratur ikke gjorde?

Faglitteraturen gir jo overfladiske svar. Den kommer med skarpe tolkninger, meninger og teorier som gjerne er døde etter ti år – mens skjønnlitteraturens styrke er at den opererer med fortelling. Og fortellingene varer, fordi de bygger på variabler som gjør at de kan tolkes på nytt og på nytt. Man blir ikke ferdig med å tolke Hamlet, Faust eller Odysseus' reiser. Man vil hele tiden finne nye nivåer, uavhengig av hypoteser, fakta og teorier.

Hvilke virkemidler gør disse klassikere så æggende?

At de er fortellinger. De er bygd opp rundt et plot og viser mennesker som handler ut fra plottet. Ofte møtes fire-fem plot i et kryssfelt – det kan se enkelt ut på papiret, men det blir veldig komplisert i leserens assosiasjonsverden. Og da skapes store

rom med enkle midler. Det er fortellingens styrke. Den kan sette så mye i gang.

Vi tar inn og lagrer enorme mengder informasjon i dag fra mediene, internettet, venneprat. For ikke å snakke om reiser, alle har jo reist jorden rundt ti ganger. Det å få satt dette i fri bevegelse er fortellingens mulighet. Og det klarer fortellingen mye lettere enn en fagbok, som har et fast definert og begrenset univers.

I Norge har jeg blitt anklaget for å skrive faktamettet fiksjon. Men jeg gjør dette bevisst – vi lever i informasjonsalderen, og dette er en ressurs vi må forsøke å benytte oss av. Spenningen for meg ligger i å velge fra hvilken informasjon som ikke skal være med i fortellingen. Hver eneste lille informasjonsbrokk inneholder kimen til en stor historie, og plutselig har man tusen historier i hvert kapittel. Men det viktigste er å sette dette i en sammenheng – under disse kaotiske informasjonsbitene ligger det en episk historie som gir struktur til fortellingen.

I Norge frykter man slike innslag i romanene, man ser bruken av informasjon kun som en illustrasjon på kunnskap eller dyktighet. Men alle kan jo alt i dag. Se på spørrekonkurransene i TV, folk er fulle av nonsenskunnskap og kan svare på hva som helst. Jeg synes det er en utfordring å skrive litteratur som nyttiggjør seg av dette, fordi det kan sette i gang assosiasjoner og inspirere leseren til å flette sammen kunnskapen til større historier.

Mange af læsererkendelserne bunder i din udbredte brug af stilfigurer. Typisk metaforen...

Jeg liker samlende metaforer. Det er jo

Snart forsto alle politikere at presentasjonen var viktigere enn innholdet, at man like gjerne først som sist kunne lære seg reklamens retorikk. Politikere og medier inngikk en slags symbiose; man sikret hverandre gjensidig oppmerksomhet, uansett hvor kortsiktig, og for enhver pris.

Uddrag af Oppdageren

ofte sånn at en historie i seg selv blir til en samlende metafor – Faust, for eksempel, er en metafor på mennesket som vil trenge helt til bunns, som pantsetter sin sjel til det onde. Likedan med kaptein Ahab i Moby Dick – jakten på den hvite hvalen er en metafor på galskap, på å drepe seg selv for å få has på et fantasifoster. Men jeg er egentlig mest opptatt av å skape en medrivende historie – at leseren fanges av en romanskikkelse eller av friksjonen mel-

skal oppfatte dette som det eneste riktige. Verden er jo sånn, full av både det rene og det urene, det lave og det høye. Hvis man skal speile verden, drive mimesis – så er dette det eneste riktige å gjøre.

Jeg har en livsanskuelse som går på at mennesket har et gehør for visse typer historier, at det er noen grunnleggende historiemønstre som vi alltid har vært interesserte i. Gjennom hele forfatterskapet har det vært min utopi å kartlegge disse

kan forlenge livet eller skape nytt liv. Her kan jeg fornemme at vi er på sporet av en helt ny fortelling. Frankensteinhistorien bygger på noe av det samme. Den handler imidlertid ikke om tegn, men om alkymi, om å kombinere allerede eksisterende elementer i et ønske om å være Gud.

Tegn til kjærlighet er også en allegori på informasjonsteknologien, som også har sterke tegn. Klikk på en liten blå e på data-skjermen, så åpner hele universet seg. Illu-

»Jeg leverer mitt viktigste politiske bidrag som romanforfatter«

lom skikkelser. Jeg er veldig opptatt av det mange kaller "plot # 1", som er jakten på det uoppnåelige, på den hellige gralen. Som du sa – man skal forsøke å gjøre det umulige. Det er min historie, det går igjen i alle bøkene mine.

Don Quijote er den komiske varianten, ut og redde verden. Og den samme historien finnes i *Gilgamesh*, det første eposet vi kjenner – han skal ut og finne en nøkkel for å hindre at mennesker dør. Likedan i *Ringenes herre*, som blir lest av ungdommen nå. Jakten på den hellige gralen går igjen både i stor litteratur og i B-litteratur, og det er et veldig sterkt plot.

Dine bøger er på samme tid ekstremt finkulturelle og ekstremt populærkulturelle. Hva oppstår i det clash'et mellom det elitære og det populære?

Det oppstår noe helt naturlig, tror jeg. Jeg investerer all min kreative kraft i at leserne

noenogtyve historiene. Og det aller ypperste er å forsøke å skape en ny, å skape den historien vi trenger i dag fordi verden er annerledes. Det er et nederlag å late som om de gamle historiene strekker til. Det er forfatterens store oppgave, og mitt egentlige mål – å lage en helt ny historie.

Det er en temmelig ambitiøs hellig gral...

Jo, det er klart – så lenge man fortsetter med å skrive den hellige gralen ender man bare med å skrive en gammel historie om igjen. *Tegn til kjærlighet* er egentlig et forsøk på å si noe nytt: Vi lever i en verden der tegnkulturen har blitt mye sterkere enn den var før, og ved å manipulere med disse tegnene så rører man kanskje ved ukjente krefter. Man kan godt lese boken som en allegori på den nye genteknologien, som nettopp forsker i de elementære tegn som menneskene er bygget opp av. Man tror at man ved å manipulere med disse tegnene

minasjonene i middelalderen opererte også med tanken om hele verden i ett tegn, men med dette nye tegnet får man en nesten fysisk kontakt med verden. Så de gamle historiene strekker ikke til for å kartlegge det vi opplever som mennesker akkurat nå.

Og vi er så i en brytningstid akkurat nu?

Vi er i en konstant brytningstid. Jeg tror ikke det er mer nå enn det var i 1950 eller 1970. Det skjer jo så mye hele tiden, det brytes og brytes.

Mange af bøgerne rummer nogle meget eksplicitte politiske indlæg, for eksempel om "Festung Norwegen". Hva oppnår du ved at træde i politisk karakter midt i skønlitteraturen?

Det er igjen dette med å blande genrer. Disse innslagene er essayistiske, men de skal også inngå organisk og naturlig i romanens corpus, romankroppen. Akkurat

som de ulike organene i menneskekroppen har forskjellige funksjoner.

Har de tradisjonelle politikere taget dig til indtægt for disse spidsformuleringer?

Nei, nei – de leser ikke romaner.

Da jeg fikk Nordisk Råds litteraturpris ble jeg invitert til å snakke ved en regeringslunsj om hvorfor politikere skulle lese skjønnlitteratur. Jeg listet opp sju grunner. Jeg husker bare den første – at de skulle lese fordi det er en nytelse. Det ble de forbløffet over. De trodde selvfølgelig at jeg skulle si noe med at de skulle lese for å bli bedre politikere. Og det sa jeg også som et punkt – at man kan finne nye innfallsvinkler til samfunnspolitiske spørsmål. Men grunn nummer en er at man skal lese fordi det er ren og skjær nytelse. Akkurat som man drikker et glass vann når man er tørst eller et glass konjakk for å kose seg.

Men en del af den nytelse består vel også i at man folder sig ud?

Ja, riktig. Men man sitter ikke og tenker at man folder seg ut. Jeg tror at man sitter og tenker at dette er deilig. Man sitter og krøller tærne av fryd uten helt å vite hvorfor. Det er en nytelse å lese Virginia Woolf til fire om natten, en kroppslig og undervurdert nytelse.

Det likner litt på barndommens leseropplevelse. For å få ungdommen til å lese mer tror jeg kanskje man skal få dem til å forstå at det er deilig å lese.

Hvad sagde regeringen til det oplæg?

De var begejstret for det med nytelsen, det hadde de liksom glemt... Den sommeren

var det intervjuer med flere av dem, slike sommerferieintervjuer, og da var det bilde av dem i hengekøye der de leste noen av de bøkene jeg hadde anbefalt. Hæhæhæ.

Hvad var det for bøger?

Jeg sa for eksempel "les Hamsun om igjen". Og at de skulle lese den boken de lenge hadde utsatt å lese. Noen av dem satt også og leste mine bøker... neida – det er ikke vanskelig å finne grunner til at politikere skal lese.

særlig de som har økonomisk magt og samtidig er medievennlige. Det å bli rik er fremdeles et stort ideal i Norge. Jeg tror hver nordmann bruker noe sånt som 4–5000 kroner i året på tipping og pengespill. Man elsker de rike, får ikke nok av dem. Næringslivsledere og idrettsfolk kan også påvirke. Men ellers har fremdeles politikerne stor påvirkningskraft.

Men ikke så meget de intellektuelle?

Nei, utrolig lite. Veldig, veldig lite.

»Grunn nummer en er at man skal lese fordi det er ren og skjær nytelse«

En viktig grunn som jeg ikke tok med, men som har blitt mye mer aktuell i det siste, er at de hippe fremtidsforskerne sier at fremtidens største maktfaktor vil være å kunne fortelle. Du kjøper ikke lenger et produkt, du kjøper historien. Plutselig dukker reklamefolk opp på listene over mennesker med mest makt i Norge. Og når vi nå snakker om motivasjon: Dette kan vel være en motiverende faktor for å få ungdommen til å lese skjønnlitteratur. Jeg er nå ikke helt enig i dette, jeg tror det er en forenkling å tro at gode fortellere vil få makt i fremtiden – selv om jeg som forfatter gjerne ville tro på det.

Apropos hvem der har magt i dag. Hvem tror du har størst indflydelse på befolkningens holdninger i dag?

Når det gjelder holdninger? Det er nok

Hvad kan der opstå i de tværfaglige spændingsfelter – hvis man som Jonas Wergeland blander astrofysik eller arkitektur, eller hvis man som Jan Kjærstad blander rejsefortælling, litteraturhistorie, populærkultur, brødbagning og livsfilosofi?

Som jeg sa, kan det oppstå noe nytt når man blander elementer. Men jeg tror likevel det er viktig at vi bevarer monoman forskning. Det var et stort privilegium for meg å kunne bruke seks år av livet på å studere. Jeg innså hvor lang tid det tar å trenge til bunns i et fag, det gav meg en god opplevelse av ydmykhet. Jeg tror det er veldig viktig at alle skal ha anledning til å trenge til bunns i noe. Jeg ser dette som en fare med universitetsreformene som finner sted i Skandinavia nå, der man legger opp til at studentene skal kunne lese litt om alt, samle poeng her og der og sette dem sammen til

I bortimot et år gikk ikke bare Nora Næss og Nanna Norheim og Nina Narum, men praktisk talt hele det norske folk rundt og tenkte stort. Det sies at man gikk annerledes i Norge det året, med rakere rygg. Det var en prestasjon – og la meg føye til: en gåte – uten sidestykke i norsk kulturhistorie. For en stakket stund løftet Jonas Wergeland et helt folk noen centimeter opp, eller ut, av dets vante tankebaner.

Uddrag af Forføeren

en grad. Hvis du i stedet har undersøkt noe ned til en viss dybde, så vil du være bedre rustet til å krysse dette med andre impulser.

Det aller beste er når ypperlige fagmenesker plutselig snakker med hverandre, når de trekker inn elementer fra hverandres spesialområder. Da kan det oppstå ting.

med på en reise. En reise gir opplevelser, men det største er i virkeligheten at du blir fylt. Du kommer hjem full av pågangsmot, du har ladet batteriene, du har nye perspektiver, du er en snillere ektemann, du gjør det bedre på jobben – det skjer noe på alle plan, fordi du er inspirert.

»Jeg er veldig opptatt av ”plot # 1” – jakten på det uoppnåelige, på den hellige gralen«

En af de tilbakevendende pointer i *Forføeren* er at man bliver ”hvæset” af forskellige mennesker og fag man møder på sin vej. Hvem og hvad er med til at hvæsse dig?

Det er nok de beste forfatterne, de virkelig store i verdenslitteraturen. Kanskje aller mest de som lever nå – fordi man kan strekke seg etter dem og bli inspirert. Jeg vil nok heller bruke ordet *inspirasjon* enn motivasjon.

Motivasjon har et konkret mål. En prest motiverer deg til å gå i kirken, en lærer motiverer deg til å gjøre leksene. Men hvis du blir inspirert, blir du fylt av ånd. Inspirasjon virker på mange dypere plan, slik at du både vil gå i kirken og gjøre leksene.

Som forfatter tror jeg man vil inspirere. En kan sammenlikne det med å ta leseren

Generelt vil jeg si at god litteratur inspirerer og fyller deg med noe du ikke hadde. Det er akkurat som om du får vann, du spirer på alle mulige plan, på alle mulige nivåer.

Jeg føler meg litt som Mr. Chance – gartneren som sier ting som er så enkle at alle tror det er veldig klokt. Han sier: ”Det er viktig å beskjære”, og alle andre reagerer: ”Åh ja – vi må gjøre noe med nasjonaløkonomien”. Det er en fantastisk flott film – og roman.

Dyp inspirasjon kan ha konsekvenser i alle retninger, også helt uforutsette konsekvenser. Det er bokas styrke.